

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет історії, політології та національної безпеки

Кафедра політології та публічного управління

Олена Гудзенко

Філософія політики та права. Силабус нормативної навчальної дисципліни
(підготовки магістрів галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 033
Філософія, освітньо-професійної програми: Філософія, суспільна аналітика)

Методичні рекомендації

Луцьк – 2023

УДК 32:1(072)

Г 93

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Протокол № 10 від 21 червня 2023 р.)

Рецензент:

Малеончук Г.О. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України та археології.

Гудзенко О.Г.

Г 93

Філософія політики та права. Силабус нормативної навчальної дисципліни. Методичні рекомендації / *Олена Георгіївна Гудзенко*. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2023. 36 с.

Методичні рекомендації до нормативної навчальної дисципліни «Філософія політики та права» складені відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра зі спеціальності «033. Філософія», освітньо-професійної програми «Філософія. Суспільна аналітика». Вони містять опис навчальної дисципліни, її мету та завдання, опис структури навчальної дисципліни, тематичний план змістових модулів та завдання для самостійної роботи, теми семінарських занять, індивідуальні завдання, питання для підготовки до заліку, методи та засоби діагностики успішності навчання; розподіл балів, які отримують студенти; список джерел.

УДК 32:1(072)

© Гудзенко О.Г., 2023

© Волинський національний університету імені Лесі Українки, 2023

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	03 Гуманітарні науки 033 Філософія Філософія, суспільна аналітика Магістр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 1
		Семестр 2
		Лекції 18 год.
		Практичні (семінарські) 18 год. Лабораторні ____ год. Індивідуальні _____ год.
		Самостійна робота 74 год.
		Консультації 10 год.
ІНДЗ: є		Форма контролю: екзамен
Мова навчання	Українська	Навчальний план 2021 р.

1. **Анотація курсу.** *Предметом* вивчення навчальної дисципліни є засвоєння теоретичного матеріалу, усвідомлення основних положень дисципліни «Філософія політики та права», правильне застосування отриманих теоретичних знань на практиці.
2. **Пререквізити:** необхідною навчальною базою перед початком вивчення дисципліни є володіння знаннями з історії, політології, філософії, соціології.

Мета навчальної дисципліни. *Метою* викладання навчальної дисципліни «Філософія політики та права» є показати взаємозв'язки та взаємовпливи філософських та політичних парадигм; формувати комплексне уявлення про сучасну гуманітарну та українську державотворчу перспективу: основні теоретичні підходи, методологічні принципи, філософсько-політичні та філософсько-правові рефлексії, дискурсивні практики та експериментальний практико-дослідницький аналіз.

3. **Основні завдання навчальної дисципліни** «Філософія політики та права».

Теоретичні: ознайомити студентів з головними напрямками і історією розвитку філософсько-політичних та філософсько-правових вчень;
проаналізувати проблеми філософії політики та права;
на основі компаративного аналізу різних підходів до проблеми розглянути філософські аспекти політико-правового бачення світу;

Практичні: спрямовані на формування навичок та засвоєння методів аналізу філософсько-політичної та філософсько-правової проблематики в контексті процесів державотворення й вироблення світоглядно-політичних орієнтирів, спрямованих на визначення кожної людини, її антропологічної та онтологічної цінності в контексті політико-правових процесів.

Результати навчання (компетентності).

Студент повинен знати:

- понятійно-категоріальний апарат та основні дефініції філософії політики та права;
- методологічні особливості та основні функції філософії політики та права як галузі гуманітарного знання;
- зміст і структуру сучасного філософсько-політичного та філософсько-правового знання.

Студент повинен вміти:

- систематизувати знання у галузі філософії політики та права та усвідомлювати її методологічний взаємозв'язок з іншими галузями соціально-філософського дослідження;
- опрацьовувати та обговорювати першоджерела, аналізувати відповідну проблематику в контексті подальшого розвитку методологічних засад дисципліни;
- формувати уміння та навички творчого використання категорій філософсько-політичного та філософсько-правового знання у дослідницькій діяльності.

Загальні компетентності

K01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

K02. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

K03. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

K07. Глибокі обґрунтовані знання актуальних проблем та основних напрямів філософії, філософських засад та методології наукових

досліджень, а також філософських проблем спеціальних фахових дисциплін, які відносяться до сфери наукових інтересів дослідника.

K08. Здатність до створення та інтерпретації нових філософських знань через оригінальне дослідження або інші передові вчення такої якості, що задовольняють вимоги рецензентів на національному та міжнародному рівнях.

K09. Уміння використовувати в професійній діяльності сучасні методи наукового і філософського дослідження.

K10. Навички критичного аналізу та інтерпретацій філософських текстів (у тому числі іноземною мовою).

K11. Здатність презентувати результати філософського дослідження в науковому та науково-популярному контекстах, усно та письмово, у форматі наукових семінарів, диспутів, зустрічей та громадських ініціатив.

K12. Знання теоретичних засад філософської освіти та вміння практичного застосування новітніх методик організації та здійснення навчального процесу у педагогічній діяльності у вищій школі.

K13. Уміння використовувати фахові філософські знання в процесі консультування

із суспільно-політичних та ідеологічних проблем органів влади та управління, громадських організацій.

4. Структура навчальної дисципліни.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					Форма контролю/ Бали
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ. (семін.)	Конс.	Самост.	
<i>Змістовий модуль 1. Історична реконструкція політико-правового дискурсу у філософії</i>						
Тема 1. Політико-правовий дискурс у філософії	12	2	2	-	5	ДС/ 3
Тема 2. Історія розвитку та основні етапи становлення філософії політики та права	13	2	4	1	5	ДС/ 3
Тема 3. Право, політика та ідеологія.	13	-	-	1	5	ДС/ 3
Разом за змістовим модулем 1	38	4	6	2	15	МКР/20

***Змістовий модуль 2. Загально-теоретичні основи філософії і політика.
Теорія та методологія політичного пізнання***

Тема 4. Політична антропологія	12	2	2	1	5	ДС/ 3
Тема 5. Політична онтологія. Основні онтологічні парадигми та їх взаємозв'язок із сферою політичного буття.	12	2	2	1	5	ДС/ 3
Тема 6. Політична аксіологія. Цінність влади.	12	2	2	1	5	ДС/ 3
Тема 7. Гносеологія у філософії політики. Закони і категорії філософії політики.	12	2	-	1	5	ДС/ 3
Тема 8. Філософія політики як методологія політичного пізнання.	11	-	-	-	5	ДС/ 3
Тема 9. Філософія політичного мислення. Політична свідомість.	11	-	-	-	5	ДС/ 3
Разом за змістовим модулем 2	70	6	6	4	30	МКР/20

Змістовий модуль 3. Сучасні правові концепції

Тема 10. Політико-правова думка у комунікативній філософії.	12	2	2	-	5	ДС / 3
Тема 11. Критика марксизму та проблема справедливості.	11	2	-	1	5	-
Тема 12. Правовий позитивізм.	12	2	2	-	5	ДС / 3
Тема 13. Ліво-ліберальні теорії справедливості (Д. Роулз, Р. Дворкін)	11	-	-	1	5	-
Тема 14. Загальна характеристика сучасної концепції природного права.	13	-	2	1	5	ДС / 3
Тема 15. Філософія політики та права в сучасних реаліях.	13	-	-	1	4	ДС/ 4
Разом за змістовим модулем 3	72	6	6	4	29	МКР/20
Усього годин	120	18	18	10	74	

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання /

індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

III. Тематичний план змістових модулів.

Завдання для самостійної роботи.

Питання до семінарських занять

Змістовий модуль 1. Філософія політики: зміст, методологія, функції

Лекція 1. Вступ. Філософія і політика. Філософія політики – світоглядне обґрунтування політичних ідей.

Філософія і політика: взаємозв'язок, взаємовплив та розвиток. Політика як сфера виявлення філософії. Гуманістичний смисл взаємодії суспільства, політичної особи та політики. Політика як стратегія життя та сенс діяльності. Філософія як інструмент політики. Філософсько-політична міфологія. Україна в сфері політико-філософських ідей.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати питання:

Політика як форма пошуку істини.

Місце філософії в політиці та політичних процесах.

Ціннісні визначення політики

Детермінанти політичних процесів.

Рациональність та ірраціональність в політиці.

Предмет, об'єкт та принципи політичної науки

Проблемні завдання

Чи є взагалі політика природним способом буття людини ? Які чинники обумовили її формування?

В чому полягає суть політики як зацікавленого світоуявлення та світотворення? Як тоді співвідносяться між собою політика та наука?

Як співвідносяться між собою засоби політики, засоби релігії та засоби культури? Аргументуйте свої відповіді конкретним зверненням до прикладів з історії.

Покажіть можелі історичних типів політичного кооперування людської діяльності, відносин, інституційних систем. Чим вони подібні, чим відрізняються?

Як співвідносяться між собою засоби та ресурси політики? Що є визначальним?

Що стає ентропійність в політиці чинником прогресування суспільства загалом?

Чи вірно сформульоване визначення політики? "Політика - це сфера діяльності людини, де здійснюється продукування достовірних знань по зовнішній світ та людину. Політика репрезентує собою спеціальні групи людей (дослідники), наукові заклади, експериментальну базу, методи дослідження, інформацію, а також самі результати пізнання". Якщо тут невірно дається визначення "політики", то: а)що так визначається; б) як би ви визначили суть поняття"політики"?

Чи закладена суть самої політики деструктивуюча основа? Доведіть свою думку конкретними аргументами.

Чи тотожними є критерії ефективності політики та ефективності економіки? Складіть таблицю порівняльних систем і їх ефективності.

Як виначалася природа політичного:

- а) в античний період;
- б) в середньовічну добу;

- в) в Новий час;
- г) в сучасній політичній науці.

В чому подібність та відмінність таких визначень? Аргументуйте свої відповіді, конкретно звертаючись до праць тогочасних мислителів та сучасних наукових джерел.

Роздумуючи про природу, Гьоте писав: "Всі люди в ній, і вона в усіх". Чи можна так сказати про політику?

Поясніть слова Ж. Френда: "політика є сутністю, або фундаментальною життєвою і постійною категорією існування людини в суспільстві у тому сенсі. Що людина є за своєю природою суспільною істотою". А яка позиція з цього приводу була в Арістотеля?

Складіть у своєму конспекті словник нових понять, визначень з цієї теми. Розкрийте їх зміст.

Семінарське заняття 1. *Філософія політики – світоглядне обґрунтування політичних ідеологій.*

1. Філософія політики як окрема наука.
2. Співвідношення понятійного апарату. Основні понятійні виміри політики.
3. Філософська та політична складова філософії політики.
4. Суспільна роль та відносна самостійність політики.

Лекція 2. *Історія філософії політики. Основні етапи. Підґрунтя основних світових політичних ідеологій.*

Становлення філософії політики. Значення даного виду знання для розвитку науки, політики, політичної діяльності. Зміна парадигми і контексті зміни часових епох. Основні етапи становлення філософсько-політичної думки.

Філософсько-політичні ідеї українських філософів. Огляд основних політичних ідеологій. Аналіз. Порівняння.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати питання:

Втеча від політичної свободи.

Вплив українських філософських думок на загальносвітову політичну думку.

Проблемні завдання.

Як співвідносяться між собою напрями: філософія політики, історія політики, етика політики, релігія політики, соціологія політики, культура політики, естетика політики тощо?

Чи тотожними є поняття "філософія політики" та "політична філософія"? Аргументуйте свої відповіді. Як би ви класифікували працю Г.В.Ф. Гегеля "Філософія права" стосовно його підходу до розгляду там політологічних проблем?

Співставте категорії філософії, політології та філософії політики. Що між ними спільного, в чому різниця?

Яку систему знань про політичну дійсність дає філософія політики: моделює дійсність; пояснює динаміку розвитку історії; вибудовує знання логіки внутрішніх зв'язків системи; систематизує політичні явища; пізнає принципи політичного буття? Які ще? Відповідь аргументуйте.

Як ви розумієте вислів: "філософія як наука - критерій політики"? Чи вірною є така формула?

Чи можливим є політичне теоретизування без використання філософських законів, категорій, способів конструювання логіки знань? Доведіть свою позицію.

Що таке політичний дискурс? Як у ньому реалізують себе філософські знання? Аргументуйте свою відповідь, звертаючись до першоджерел з історії становлення політичної науки.

Як співвідносяться між собою універсальні та дисциплінарні методи пізнання? Покажіть, як це робив Г.В.Ф. Гегель у своїй праці "Філософія права", І. Кант у праці "До вічного миру".

Які способи та умови пізнання емпіричного в політиці використовує Арістотель у своєму дослідженні "Політика" та Ш. Л. Монтеск'є у праці "про дух законів".

Як співвідносяться між собою міф, релігія, утопія, філософія та політика у сучасній культурі?

Складіть у своїму конспекті словник нових понять, визначень з цієї теми. Розкрийте їх зміст.

Семінарське заняття 2. *Історія філософії політики. Основні етапи. Підґрунття основних світових політичних ідеологій.*

Заняття 1. Основні віхи світової філософсько-політичної думки.

1. Міфологічні уявлення як зародкова форма вираження філософсько-політичних ідей. Політична думка Стародавньої Греції та Стародавнього Риму.
2. Філософсько-політична думка Середньовіччя.
3. Гуманістичні філософсько-політичні вчення доби Реформації, Відродження та Просвітництва.
4. Філософсько-політичні доктрини XVIII - XIX століть. Критичні теорії першої половини XIX століття.
5. Критично-утопічний соціалізм і комунізм. Марксистське філософсько-політичне вчення.
6. Формування засад філософії політичного лібералізму. Соціал-демократія і марксистська теорія політики. Ленінська концепція політики

Заняття 2. Філософсько-політичні пошуки українських мислителів.

1. Біля витоків.
2. Філософсько-політичні ідеї Григорія Сковороди.
3. Філософсько-політичні ідеї Кирило-Мефодіївського товариства.
3. Філософсько-політичні переконання у світогляді Тараса Шевченка.
4. Філософсько-політична платформа українського народництва.
5. Філософсько-політична концепція Михайла Драгоманова.
6. Філософсько-політичні погляди Івана Франка.
7. Філософсько-політичні переконання Лесі Українки.
8. Філософсько-політична доктрина Михайла Грушевського.
9. Філософсько-політична концепція Володимира Винниченка.
10. Філософсько-політичні розвідки Дмитра Донцова.
11. Філософсько-політичні пошуки В'ячеслава Липинського.
12. Філософсько-політична система Миколи Міхновського.

Змістовий модуль 2. Загально-теоретичні основи філософії і політика.

Теорія та методологія політичного пізнання

Лекція 3. Політична антропология

Людина політична. Різноманітність підходів до суті “політичної людини”.
Смисли політичної діяльності. Політика як творчість, Людське в політичних процесах, Вплив людини на формування політичної думки. Людина як частина політичного процесу, політичної маси. Воля до влади. Харизма. Рівність і єдність, підкорення інтересів політичній еліті.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати питання:

1. Людина політична: специфіка України.
2. Етика та гуманістичний вимір політики.
3. Проблеми політичної антропології у мислителів Нового часу.
4. Індивід та почуття справедливості у політиці.
5. Людина і сенс її політичного існування.

Проблемні завдання.

Яким чином ви доведете, що людина займає особливе статусне місце у світі? Які позитивні і негативні наслідки того, що місце її саме таке?

Чи можна зрозуміти природу людського пізнання, аналізуючи лише політичну сферу буття?

Яке відношення стосовно подальшого розвитку свідомості мало задіяння людини в політичну сферу буття?

Хто творить політику: природа чи людина, і яке відношення до продукування політики (як штучної, "рукотворної" сфери буття) має людина, якщо за словами П. Гольбаха: "...людина - витвір природи, вона живе в природі, підпорядковується її законам, не може звільнитися від неї, не може - навіть подумки вийти з природи".

Хто відіграє більшу роль у політиці: людина, суспільство, нація, клас, еліта чи певні соціальні групи, верстви? Доведіть своїй аргументи, опираючись на знання історії політики.

Чи вірним є визначення: "Політична антропологія - це сфера суспільного життя, діяльність соціальних груп та індивідів, ядром якої є боротьба за завоювання, утринання та використання державної влади. Політична антропологія - це участь у справах держави"? Якщо визначення невірне, то: а) дайте те, яке вважаєте правильним (доведіть, чому?); б) що воно реально пояснює?

Що таке синергетизм у політиці? Яке поняття є протилежне йому? Продемонструйте їх історичний вияв.

Що становить суть "центральных" проблем у політичній антропології: партія, свобода людини, держава, громадянське суспільство, влада, правова держава, політичні інститути, нація, толерантність, право, політичні відносини, технологія влади, політичні ідеї, класи?

Що таке політична творчість? Які її критерії? Які історичні види політичної творчості ви знаєте?

Ще давньогрецький філософ Платон писав, що демократія може іноді перетворюватися у свою пролежність - тиранію. Це вияв універсальної сутності самої людини, чи навпаки - її обмеженої односторонньої сутності? Аргументуйте свою позицію.

Складіть у своєму конспекті словник нових понять, визначень, що зустрічаються у процесі вивчення цієї теми. Розкрийте їх зміст.

Семінарське заняття 3. *Політична антропологія*

Заняття 1.

1. Місце людини в політичних процесах:

- а) "людина політична";
- б) ціннісні пріоритети політичної антропології;
- в) предметний метод політичної антропології.

Принцип політичної антропології.

Гуманістичні критерії політики та влади, історичні особливості формування та осмислення.

Обґрунтування антропологічної сутності політики у працях Ю.Хабермаса, Р. Ноціка, Н. Лумана, О. Гьоффе.

Заняття 2.

1. Людина – істота політична. Суспільство-політика-людина.
2. Людський вимір політики.
3. Політика як спосіб життя.
4. Моральне спрямування. Діалектика політики і моралі.
5. Гуманістичний вимір політики.
6. Політична етика.

Лекція 4. *Політична онтологія. Основні онтологічна парадигми та їх взаємозв'язок із сферою політичного буття.*

Визначення основних онтологічних проблем у взаємозв'язку із політичними процесами та явищами. Проблема єдиного і множинного в політичних процесах. Гармонія політичних структур та суспільних відносин. Методологічно-праксеологічні аспекти політичних онтологічних систем.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати питання:

1. Місце людини в онтологічному контексті політичного буття.
2. Праксеологічні аспекти політичних онтологічних систем.
3. Суть об'єктивних основ в політиці.
4. Принципи політичної онтології.
5. Співвідношення онтології політики та онтології влади.
6. Самовідтворення влади через ідеологію модернізації.

Проблемні завдання

Розкрийте суть структури політичної онтології. Визначте особливості системних зв'язків її елементів. В чому полягає різниця між поняттям (їх

змістом): "онтологія", "політична онтологія", "релігійна онтологія", "історична онтологія"?

В чому ви бачите різницю і разом з тим системність та наслідування змісту, форм в історичних варіантах політичної онтології? Які ці варіанти? Які критерії визначення їх ви тут використали?

Поясніть, у чому хочу нас переконати М.Фуко, коли стверджує: "... влада - це не інститут, не структура, це і не якась там сила, якою хтось володіє. Це ім"я, яким називають деяку складну ситуацію в даному суспільстві" ? Чи можете ви погодитись з твердженням філософа ? Яким напрям філософії сповідує подібні ідеї?

Що таке середній (мезо-) рівень влади? Які ще складові і за якими типологіями суті політичної влади ви можете назвати?

Чи правим є М.Фуко, коли стверджує, що влада у будь-якому суспільстві є невидимою, спостерігати можна лише її вияви, процедури, стратегії (у промовах, зверненнях, дисципліні). А все це по великому рахунку не є владою ?

Випишіть у конспекти та проаналізуйте суть визначення розуміння політичної влади у З.Фрейда, М.Фуко, Ф.Е.Оппенгейлера, К.Г.Юнга, Е.Фромма, С. Дж.Бенна. Н.Боннію.

Що є предметом та основною проблематикою політичної онтології? Прослідкуйте, як змінювався онтологічний предмет в історії розвитку політики? Яким чином змінювався обсяг самого "політичне буття" на різних етапах розвитку історії?

Що таке індертермінізм в політиці. Яке відношення він має до поняття "влада" ?

Що таке позасуб"єктні та позаоб"єктні формули влади?

Яким чином досліджується універсальність політичної влади у Ж.Греша, К.Шмітта, Ж.Френда, Н.Пуланза? Чи дійсно вона є універсальною? Аргументуйте свої відповіді конкретними зверненням до першоджерел.

В чому полягає суть відкритого та прихованого типу влади за концепціями Н.Боббіо та П.Ріккера? Який тип політичної влади в Україні? Доведіть свою думку.

Складіть у своєму конспекті словник нових понять, визначень що зустрічаються в процесі вивчення цієї теми. Розкрийте їх зміст.

Семінарське заняття 4. *Політична онтологія. Основні онтологічна парадигми та їх взаємозв'язок із сферою політичного буття.*

Політичне буття: сутність політики та світу політичного. Світ політичного та його буття.

Політична дія як предмет філософського осмислення.

Історична зміна філософських поглядів на політичну діяльність.

Політичне буття як сфера розгортання людського духу.

Лекція 5. *Політична аксіологія. Цінність влади.*

Влада як функція соціуму: професійний розподіл та його зміни. Парадигма служіння та підкорення. Суб'єкт-об'єктні проблеми влади. Психосоціальний аспект влади. Етика і політика. Головні цінності політики та людини політичної. Особистий та масовий та суспільний егоїзм. Роль політичних цінностей та їх легітимізація. Відношення ідеалу і реальності.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати питання:

1. Особистий та масовий егоїзм.
2. Людина і ціннісні орієнтації в системі владних стосунків.

Семінарське заняття 5. *Політична аксіологія. Цінність влади.*

Влада як функція соціуму. Суб'єкт-об'єктні проблеми політики

Етика та політика, егоїзм та альтруїзм в системі політичних цінностей.

Політична структура та її зв'язок з ціннісною орієнтацією соціуму.

Аксіологія влади та політичної діяльності.

Особливості аксіології в Україні.

Лекція 6. Гносеологія у філософії політики. Закони і категорії філософії політики.

Види знання та політика. Політичне та філософське у знанні. Суб'єкт та об'єкт пізнання у політиці. Пізнання та політична практика. Політика та істина. Істинна політика. Політична гносеологія та епістемологія. Інтелектуально-чуттєвий аспект політичної діяльності. Творчість в політиці. Емпіричний та теоретичний рівні. Можливість, дійсність, імовірність в політиці. Політична необхідність і випадковість. Частина і ціле. Політичні суперечності та гармонія в політиці. Системність. Якість, кількість, міра в політиці.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати питання:

1. Особливість гносеології політики

2. Істинна політика. Категорії. Зміст.

Історичні варіанти політичної гносеології.

Механізм пізнання суті політико-правового простору буття людини у Т. Гобса.

3. Суб'єкт та об'єкт політичного пізнання Дж. Локка.

Проблемні завдання

Стосовно ролі філософії Л. Фейєрбаха писав: "Нова філософія перетворює людину, включаючи й природу як базисну основу людини в єдиний універсальний і вищий предмет філософії, перетворюючи, таким чином,

антропології, в тому числі і фізіологію в універсальну науку". Як ви розумієте ці слова німецького філософа? А чи можна так само сказати стосовно ролі політики в житті людини?

Французький філософ 17 ст. Б. Паскаль визначив людину як "тростину, що мислить". Який на вашу думку сенс несе в собі кожне з цих двох слів? Яке відношення це трактування має до визначення суті "людини політичної"?

"Мистецтво, релігія, філософія або наука, - писав Л. А. Фейєрбах, - є виявом і пізнанням істинної суті людини". Чому філософ не називає поруч із мистецтвом філософією, релігією, політикою? Обґрунтуйте свою позицію.

Французький філософ 20 ст. Ж.-П. Сартр писав: "Свобода приходить у світ разом з людиною... Вона є буттям людини... Індивід весь і завжди є виявом свободи". Виходячи з цього, демократія тотожна тоталітаризму, а політика взагалі не прогресує ніколи, і є зайвою сферою, в якій людина не відвоює свободу. Так це чи ні? Докажіть свої аргументи.

Виділіть одну найбільш повну відповідь із тих, які запропоновані нижче (яка їх ієрархія)?:

- а) людина є істотою політичною;
- б) людина . завершенням еволюції, її вершина;
- в) людина - це двонога істота;
- г) людина є мислячою і працюючою істотою;
- д) людина істота божа;
- е) людина - продукт класу.

5. Складіть схему структури процесу пізнання політичних процесів.

Складіть схему пріоритетних технологій політичного пізнання. Випишіть їх характеристичні дані, зробіть порівняльний аналіз.

Як співвідносять між собою об'єкт політичного пізнання та результат цього пізнання.

Чим відрізняється політична гносеологія від філософської?

Що таке інституційні об'єкти політичної гносеології? Складіть їх схему. Співставте їх системою об'єктів процесійного характеру.

Складіть у своєму конспекті словник нових понять, визначень, що зустрічаються у процесі вивчення цієї теми. Розкрийте їх зміст.

Семінарське заняття 6. *Гносеологія у філософії політики. Закони і категорії філософії політики.*

Політичне та філософське у знанні. Суб'єкт та об'єкт пізнання у політиці.

Види знання та політика. Політика та істина. Істинна політика.

Політична гносеологія та епістемологія.

Політична необхідність і випадковість.

Частина і ціле. Якість, кількість, міра в політиці.

Можливість, дійсність, імовірність в політиці. Політичні суперечності та гармонія в політиці. Системність.

Лекція 7. *Філософія політики як методологія політичного пізнання.*

Філософія політики та методологія. Значення методології в політиці. Особливість політичної методології. Місце методології в політичних процесах. Методи та функції політичної діяльності та бездіяльності. Розширення сфери методології політики, особливості реалізації методологічної функції філософії політики.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати питання:

1. Політика з методологічної точки зору.
2. Основні методи політичної діяльності
3. Принцип людського пізнання та політичної практики.
4. Мета та результат у політичному пізнанні та політичній практиці.

5. Співвідношення (неспівпадання) логіки політичного пізнання та політичної практики.

Проблемні завдання

1. Продемонструйте на конкретних політичних процесах суть триєдності функцій політичної практики: як джерела пізнання; як способу використання знання; як критерія істинності знань.

Яким чином виявляє себе єдність протилежних сторін (внутрішня діалектична суперечність) у відношенні: "політична практика - усвідомлення політичних процесів"? Проілюструйте це на прикладах з політичного життя.

Яким чином визначається провідне місце політичної практики у політичному житті людини? А може це ідея вульгарного матеріалізму? Доведіть аргументовано свою позицію.

А у І.Канта, Г.В.Ф. Гегеля що визначається як провідне місце у здійсненні політики: політична свідомість чи політична практика? Доведіть свою думку, використовуючи текст першоджерел.

Що таке метод узагальнення в системі політичного пізнання та політичної практики? Які його функції? Яке місце він займає тут серед системи інших методів?

Що є джерелом пізнання політичних процесів? Чи змінювалися його пріоритети в історії? Проілюструйте це на прикладах.

Чи є процес прийняття політичного рішення критерієм істинності: а) політичного пізнання; б) практичних дій в політиці?

Чи можна зрозуміти природу людської свідомості, вивчаючи лише а) суть держави; б) політичної партії; в) місце лідера в цій партії; г) суть політичної влади?

Яким чином людина усвідомлює себе, свою сутність через політичну сферу буття? Які її характерні риси найбільше репрезентує ця сфера?

Яке відношення до появи та подальшого розвитку свідомості мало залучення людини у політичну сферу життя?

Складіть у своєму конспекті словник нових понять, визначень що зустрічаються в процесі вивчення цієї теми. Розкрийте їх зміст.

Семінарське заняття 7. *Філософія політики як методологія політичного пізнання.*

1. Філософія політики та методологія
2. Методологія політики та теорія політичної діяльності.
3. Структура сучасної методології політики.
4. Розширення сфери для методології політики. Особливості реалізації методологічної функції філософії політики.

Лекція 8. *Філософія політичного мислення. Політична свідомість.*

Поняття, структура та типи політичної свідомості. Місце свідомості та несвідомого в політичних процесах та політичній діяльності. Інтелектуально-чуттєвий аспект політичної діяльності. Політичне мислення. Емпіричний та теоретичний рівні. Творчість в політиці. Ідеологія та істина. Ідеологія та наука.

Завдання для самостійної роботи

Опрацювати питання:

1. Свідоме та несвідоме в політиці.
2. Політична творчість: методологічний аспект

Семінарське заняття 8. *Філософія політичного мислення. Політична свідомість.*

Інтелектуально-чуттєвий аспект політичної діяльності.

Творчість в політиці.

Політичне мислення. Емпіричний та теоретичний рівень.

Поняття, структура та типи політичної свідомості.

IV. Політика оцінювання

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки».

Передбачені поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Обов'язковим є контроль засвоєння навчального матеріалу, який стосується самостійної роботи. Поточний контроль проводиться у формі усного опитування, дискусії, тестів, розв'язування задач на семінарських заняттях, оцінювання ІНДЗ.

Здобувачі повинні дотримуватися положень академічної доброчесності, самостійно виконуючи навчальні завдання та слідуючи нормам законодавства про авторське право і суміжні права й положенням «Кодексу про академічну доброчесність ВНУ імені Лесі Українки», відповідно до яких при необхідності посилатись на відповідні джерела інформації.

Якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття з поважної причини, на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття.

V. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Специфіка викладання курсу полягає у використанні двох видів контролю: поточного і підсумкового. Поточний контроль включає в себе:

- тестування – така форма контролю дозволяє перевірити загальну підготовку студентів до кожного заняття, проводяться регулярно на вибірковій основі;

- опитування – проводиться з метою виявлення вміння студентами оперувати вичитаним викладачем матеріалом, відповідати на додаткові питання, проводиться регулярно на вибірковій основі;

- самостійна робота – така форма контролю дозволяє виявити вміння чітко, логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання, вміння працювати самостійно.

VI. Підсумковий контроль

Оскільки при вивченні освітньої компоненти «Філософія політики та права» застосовується така форма контролю, як екзамен, то максимальна кількість балів за поточний контроль з освітнього компонента – 40 балів. Підсумковий модульний контроль не враховується, а результати екзамену оцінюються за шкалою від 0 до 60 балів.

Семестровий екзамен здобувачі освіти отримують на підставі результатів виконання усіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру за 100-бальною шкалою. Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу.

Максимальна кількість балів за поточний контроль з освітнього компонента, де форма контролю екзамен, становить 40 балів.

Перелік питань для підсумкового контролю:

1. Політика як компонент суспільної свідомості.
2. Теоретична та практична сфера політики.
3. Політична еволюція.
4. Ціннісні визначення політики.
5. Детермінанти політичних процесів.
6. Раціональність та ірраціональність в політиці.

7. Співвідношення політики та філософії.
8. Предмет та об'єкт філософії політики, її категорії та принципи пізнання політичної дійсності.
9. Місце людини в політичних процесах.
10. Принципи політичної антропології.
11. Обґрунтування антропологічної сутності політики у працях Ю.Хабермаса, Н.Лумана та О.Гьофе.
12. Проблеми політичної антропології в історії становлення політичної науки.
13. Індивід та почуття справедливості в політиці.
14. Людина та сенс її політичного існування.
Субсидіарність як принцип філософії урядування.
15. Індивід та почуття політичної солідарності.
16. Формальний та неформальний принципи у політичному самовизначенні людини.
17. Проблема справедливості у політичній філософії.
18. Суть духовного виробництва, його зв'язок з політичними процесами.
19. Духовність і прагматизм в політиці.
20. Суспільно-політичні відносини як міжіндивідуальний, міжгруповий обмін інформацією.
21. Суспільне життя як знакова система, символізм її змісту.
22. Суспільно-політичне виробництво і виробництво свідомості в політиці.
23. Суспільно політичний ідеал.
24. Соціальні функції політики як різновиду духовного виробництва.
25. Суб'єкти та об'єкти в політиці.
26. Місце гносеології в системі політичного знання.
27. Принципи співвідношення суб'єкта та об'єкта у пізнавальному процесі.
28. Історичні варіанти політичної гносеології.
29. Істинність та хибність у пізнанні політичних процесів.

- 30.Пізнання і політична практика.
- 31.Принципи політичної рефлексії.
- 32.Суть та явище у політиці.
- 33.Політична необхідність та випадковість. Дійсність та можливість. Політичні суперечності та гармонія в політиці.
- 34.Якість, кількість, міра в політиці.
- 35.Дія принципу заперечення в політиці.
- 36.Місце та роль політичного рішення в системі політичного пізнання.
- 37.Мета та результат у політичному пізнанні та політичній практиці.
- 38.Метод узагальнення в системі політичного пізнання та політичної практики.
- 39.Загальні зв'язки та взаємодія в політиці.
- 40.Зв'язок та розвиток - основні принципи діалектики політики. 43. Система взаємодії та взаємозв'язків внутрішніх елементів політичної системи.
- 41.Прогресування суспільно-політичних відносин як взаємодія інтересів влади та власності.
- 42.Суть політичного розвитку, його історичні форми та детермінанти.
- 43.Поступальність розвитку політичних процесів.
- 44.Ідея політичного розвитку в провіденціалістській світській філософії Ж.Бодена та Ф.Бекона.
- 45.Ідея циклів та ритмів в історичному розвитку у політико-правових поглядах Д.Віко та О.Шпенглера.
- 46.Принципи історизму в політиці як вияв закономірностей розвитку суспільства.
- 47.Історична відповідальність та політика.
- 48.Загальні та етапні суперечності в політиці.
- 49.Історичне та логічне в історичному процесі.
- 50.Принцип історизму у практиці будівництва української держави.

- 51.Сутність детермінантних основ явища, факту, поступку в політиці.
- 52.Неперервність причинно-наслідкових зв'язків у пролітичних процесах.
- 53.Причина та умова виникнення політичного явища, факту. Політична доцільність, її сутність.
- 54.Політична діяльність як фактор спричиненості.
- 55.Системність політичних відносин та політичної діяльності.
- 56.Політичні відносини як система, їх функції.
- 57.Політична діяльність як система,її функції.
- 58.Суть природних та соціальних систем.
- 59.Ідеальні мотиваційні основи політичної діяльності, їх системність.
- 60.Буття політичної влади.
- 61.Самовідтворення влади та ідеологія міллетаризму.
- 62.Принцип універсальності влади.
- 63.Суспільне буття політики та влади.
- 64.Принцип політичної онтології.
- 65.Співвідтворення влади через ідеологію модернізації. Концепція "полюсів росту" Ф.Перру та А.Сові.
- 66.Проблема часового простору в суспільних науках.
- 67.Плюралізм типів соціального часу.
- 68.Політичний час та астрономічний час.
- 69.Часові ритми, їх вплив на розвиток політичних процесів.
- 70.Соціальні форми часового простору в політиці, їх типологія.
- 71.Політичний простір, його структура.
- 72.Геополітика як система зв'язків просторових та функціонально-політичних основ буття людини.
- 73.Дивергенція та інтеграція в системі геополітичного перегрупування. Геополітика та цивілізаційна самосвідомість України: точки перетину.
- 74.Принципи утвердження політичного простору.

75. Проблема комунікативних зв'язків в геополітичному просторі держави.
76. Взаємовідносини між політикою та іншими організаційними й регулятивними системами суспільства.
77. Нормативність в політиці та культурі.
78. Політика та економіка.
79. Політика та ідеологія. Політика та релігія.
80. Політика та право.
81. Природа сили політичної влади. Взаємодія регулятивних систем.
82. Політика як мораль. Суть відносин "влада - закон - мораль".
83. Політика та свобода. Відповідальність в політиці.
84. Закон та ідеологія як засіб та мета політики.
85. Проблема легітимації влади як теорія політичної науки.
86. Проблема істинності влади та легітимація.
87. Способи легітимації політичної влади.
88. Перехідний період в суспільстві: умови, шляхи суперечності в легітимації та легітимації влади.
89. Суб'єкти та об'єкти легітимації політичної влади.
90. Суть політичної дії, історичні способи її вияву.
91. Соціокультурні суперечності сучасного суспільства.
92. Природа культурної гегемонії. Інформаційна нерівність та політичний гегемонізм.
93. Гуманістичні універсалії у мові та практиці сучасної політики.
94. Інформаційно-політичні технології в умовах "відкритого суспільства".

VIII. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальні завдання

Індивідуальним навчально-дослідним завданням для студентів є написання есе.

Есе – це розв’язання конкретної проблеми, яке ґрунтоване на теоретичному осмисленні вивченого матеріалу та опрацьованої літератури з урахуванням суспільно-значущих тем, викладене на 7-8 сторінках (12600-14400 знаків). Есей є однією з найпростіших форм науково-аналітичного тексту. Найчастіше його метою є аргументоване висловлення автором особистої точки зору щодо певної дуже конкретної проблеми.

Структура есею:

- Вступна частина. Формулювання проблеми, якій присвячено есей.
- Реферування праць, в яких висловлено аргументи "за" щодо вказаної проблеми.
- Реферування праць, в яких висловлено аргументи „проти” щодо вказаної проблеми.
- Дискусія автора щодо реферованих вище позицій. Представлення та аргументація своєї точки зору.

В цілому структуру есе можна узагальнити наступним чином:

назва теми;

ім’я та прізвище автора;

короткий зміст (анотація) – 150-200 знаків;

ключові слова;

вступ;

основна частина;

постановка проблеми;

аргументація для розв’язку: за і проти;

висновки (та пропозиції).

Презентація есе полягає у:

вмінні чітко й аргументовано викласти матеріал;

вмінні зацікавити аудиторію, вичерпно відповісти на запитання.

В оцінюванні будуть враховані:

- актуальність та чітке формулювання проблеми;
- оригінальність розв'язання;
- аргументація: за і проти.

Тематика есе

1. Філософія політики: зміст, сутність, соціально-практичне значення.
2. Філософія політики і політична філософія: методологічні особливості.
3. Розвиток і становлення філософії політики: основні етапи.
4. Філософсько-політичні концепції античності: порівняльний аналіз.
5. "Держава" Платона: реалізм чи утопія?
6. Історичне значення "Політики Арістотеля".
7. Теорія суспільного договору Дж. Локка і Ж.-Ж. Руссо: спільне і особливе.
8. Філософсько-політичні концепції Т. Гоббса та Дж. Локка: порівняльний аналіз.
9. Історичне значення філософсько-політичних ідей Н. Макіавеллі.
10. Т. Мор і Т. Кампанелла як творці соціальної утопії.
11. Теорія вічного миру І. Канта: актуальність чи утопічність?
12. Політика: покликання та професія (за М. Вебером).
13. Соціально-політична концепція марксизму: адекватність радянської інтерпретації.
14. Обґрунтування К. Поппером теорії "відкритого суспільства".
15. Е. Канетті про владу як феномен масового суспільства.
16. Х. Арндт про витоки тоталітаризму.
17. Філософія влади у М. Фуко.
18. Політика і мова у філософії П. Рікера.
19. Аналіз політичної сфери в комунікативній філософії (К. О. Ап-пель, Ю. Габермас).
20. Філософсько-політичний зміст досліджень Ф. Фукуяма.
21. Філософсько-політичні ідеї Е. Тоффлера.

22. Філософський аналіз політики у С. Хантінгтона.
23. Політика і влада: співвідношення понять. Сучасні концепції влади.
24. Ідеологія та міфологія у структурі політичної свідомості.
25. Політика і мораль. Політична культура: зміст, сутність, соціальне значення.
26. Тоталітарні та ліберальні суспільства: соціальна ефективність.
27. Громадянське суспільство: зміст, сутність і соціально-політичне значення.
28. Роль і значення психології у філософії політики.
29. Public relation: зміст, сутність, соціальне значення.
30. Соціально-практичне значення геополітики.

ІХ. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

Х. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Бачинін В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підруч. К.: Ін Юр, 2003. 472 с.
2. Гаєвський Б. А. Філософія політики/ Б.А. Гаєвський. К.: Вища шк., 2005. 347 с.
3. Гудзенко О.Г. Доктрина В'ячеслава Липинського: політична філософія в пошуках ідеальної держави. Всеукраїнські політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. та навч.-метод. пр. / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – Вип. 12. – С.38-45.
4. Гудзенко О.Г. Інноваційні підходи до формування критичного мислення через застосування соціальних технологій у сучасній політичній філософії. Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект : Матеріали ІХ міжнародної науково-теоретичної конференції (23-24 берез. 2023 р., м. Черкаси) [Електронний ресурс] / упоряд. О. І. Астапова-Вязьміна ; відп. ред. проф. А. І. Бойко. М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2023. С. 54-57.
5. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія: Підруч. К.: Лібра, 1999. 487 с.
6. Кузнецов В. Філософія права. Історія та сучасність: Навч. посіб. К.: “Стілос”; “Фоліант”, 2003. 382 с.
7. Філософія права: Навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2000. 330 с.
8. Філософія права: Навч. посіб. За ред. О.Г. Данільяна. К.: Юрінком Інтер, 2002. 272 с.
9. Цалін С.Д. Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права. Х.: Основа, 1998. 329 с.
10. Циппеліус Р. Філософія права: Пер. з нім. К.: Тандем, 2000. 300 с.

11. Шкода В.В. Вступ до правової філософії. Х.: Фоліо, 1997. 223 с.

<https://www.iep.utm.edu/law-phil/> Philosophy of Law

<https://dp.la/search?q=Law%20%2d%2d%20Philosophy> Law – Philosophy // Digital Public Library of America (Millions of free online cultural resources from American institutions).

<https://www.europeana.eu/portal/ru/search?q=Law+Philosophy> Europeana Portal (Millions of free online cultural resources from European institutions)

<http://nlu.org.ua> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого

<http://dnpb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського

<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr> Наукова бібліотека імені Михайла Максимовича

<http://lib.npu.edu.ua> Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

<http://www.library.ukma.edu.ua> Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»

<http://lounb.org.ua> Львівська обласна універсальна наукова бібліотека

<http://odnb.odessa.ua> Одеська національна наукова бібліотека

<https://www.libr.dp.ua> Дніпровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія